

Mag. Sonja Škrlić Počkaj,
Šolski center Postojna, Gimnazija Ilirska Bistrica

RAZVIJANJE PODJETNOSTNIH KOMPETENC PRI RAZISKOVANJU PRETEKLOSTI VASI ŽUPNIJE TRNOVO (DANES ILIRSKA BISTRICA) S POMOČJO ZGODOVINSKIH VIROV

Sonja Škrlić Počkaj, MA,
Postojna School Centre, Ilirska Bistrica Grammar School

DEVELOPING ENTREPRENEURSHIP COMPETENCES BY RESEARCHING THE PAST OF A VILLAGE IN THE TRNOVO PARISH (PRESENT-DAY ILIRSKA BISTRICA) USING HISTORICAL SOURCES

IZVLEČEK

Članek obravnava izvedbo pouka zgodovine pri obravnavi učne vsebine z naslovom *Gospodarski razvoj* (kot del obvezne teme *Slovensko nacionalno oblikovanje*) v tretjem letniku gimnazije. Pouk zgodovine je bil zastavljen kot delo z zgodovinskimi viri iz slovenske oziroma lokalne zgodovine iz 19. stoletja, ki jih lahko najdemo tudi na svetovnem spletu.

Pouk zgodovine je sledil učnim ciljem za obravnavano učno snov, v ospredju pa so bile veščine za spodbujanje kompetenc podjetnosti.

Pri nadgradnji pouka zgodovine v projekt pa je bil poudarek predvsem na spodbujanju večjega števila kompetenc podjetništva oziroma spodbujanju kompetenc na vseh treh področjih: *zamisli in priložnosti*, *viri* in *k dejanjem*.

Ključne besede: projekt, zgodovinski viri, 19. stoletje, lokalna zgodovina, kompetence podjetnosti

ABSTRACT

The article discusses the implementation of history lessons when discussing the learning unit *Economic Development* (as part of the compulsory topic *Formation of Slovenian National Identity*) in the third year of grammar school. The history lessons were designed as working with historical sources from Slovenian or local 19th-century history, which can also be found online.

The history lessons followed the learning objectives for the learning unit in question, focusing on skills that promote entrepreneurship competences.

When expanding the history lessons into a project, we focused mostly on promoting a number of entrepreneurship competences or on promoting competences in all three areas: *Ideas and Opportunities*, *Resources and Into Action*.

Keywords: project, historical sources, 19th century, local history, entrepreneurship competences

UVOD

Pri poučevanju zgodovine v programu gimnazije poskušamo vseskozi dijake spodbujati, da pri svojem šolskem delu uresničujejo lastne zamisli, da razvijajo ustvarjalnost, inovativnost, sposobnost načrtovanja in vodenja aktivnosti itd. Poudarjamo aktivno vlogo dijakov in reševanje avtentičnih problemskih situacij.

Ena izmed takšnih priložnosti za aktivno vlogo dijakov je tudi uporaba primarnih zgodovinskih virov pri pouku zgodovine v 3. letniku gimnazije.

NAČRTOVANJE PROJEKTA

Že vrsto let v okviru obvezne teme *Slovensko nacionalno oblikovanje* (Učni načrt, 2008, str. 32) namenimo dve uri dela s primarnimi zgodovinskimi viri, ki so dostopni tudi na svetovnem spletu. To naredimo ob koncu navedene obvezne teme, ko obravnavamo vsebine z naslovom *Gospodarski razvoj* (Slovenci in industrializacija, položaj posameznih družbenih skupin na Slovenskem, agrarna kriza in izseljevanje) (prav tam).

Dijaki prvo učno uro spoznajo dosežke v gospodarskem razvoju v 19. stoletju na Slovenskem in posledice uvajanja industrializacije na Slovenskem v 19. stoletju ter opredelijo vzroke in posledice agrarne krize za kmečko prebivalstvo.

Drugo in tretjo učno uro pa s pomočjo zgodovinskih virov, ki so dosegljivi prek spleta, raziskujejo lokalno zgodovino in ugotavljajo, kako so industrializacija in druge spremembe iz 19. stoletja vplivale na posamezna naselja v lokalnem okolju (glej delovne liste).

Pri raziskovanju lokalne oziroma slovenske zgodovine dijaki uporabljajo grafični in spisovni del *Franciscejskega katastra*, krajevne repertorije iz druge polovice 19. stoletja ter članke iz *Kmetijskih in rokodelskih novic*.

Dijaki s pomočjo grafičnega dela katastra preučujejo stanje izbranega naselja okrog leta 1825 (število hiš, položaj cest, obliko njiv, ledinska imena itd.), s pomočjo spisovnega dela pa lastnike posesti, priimke v kraju itd.

S pomočjo repertorijev ugotavljajo status naselja (vas, trg, mesto, prisotnost šole, pošte ali železniške postaje v kraju), število oziroma gibanje prebivalstva naselja v drugi polovici 19. stoletja, pogovorni jezik prebivalcev in vero.

Stanje naselja v 19. stoletju primerjajo s stanjem v današnjem času. Pri tem poskušajo ugotoviti, kakšne so razlike med obema obdobjema ter vzroke za njihov nastanek itd.

V *Kmetijskih in rokodelskih novicah* pa iščejo članke z opisi njihovega naselja oziroma območja.

Učni cilji, ki si jih zastavimo pri obravnavanju vsebin z naslovom *Gospodarski razvoj*, so v skladu z učnim načrtom zgodovine za 3. letnik gimnazije (Učni načrt, 2008, str. 8–9, 32).

Cilji se nanašajo na razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov (deklarativno znanje), na razvijanje spretnosti in veščin (procesno znanje) ter na razvijanje odnosov, ravnanj, naravnosti in stališč (odnosno znanje).

V tabeli je shematsko predstavljeno načrtovanje učnega sklopa o gospodarskem razvoju na Slovenskem v 19. stoletju.

Obvezna učna tema	<i>Slovensko nacionalno oblikovanje</i>
Učni sklop	<i>Gospodarski razvoj</i> (Slovenci in industrializacija, položaj posameznih družbenih skupin na Slovenskem, agrarna kriza in izseljevanje)
Trajanje	Tri šolske ure
Učni cilji, ki se nanašajo na znanje in razumevanje zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov	Dijaki/dijakinje: – naštejejo dosežke v gospodarskem razvoju v 19. stoletju na Slovenskem in opredelijo posledice njihovega uvajanja; – sklepajo o posledicah uvajanja industrializacije na Slovenskem v 19. stoletju; – opredelijo vzroke in posledice agrarne krize za kmečko prebivalstvo; – razložijo in ocenijo človekovo delovanje v preteklosti in sedanjosti; – raziščejo zgodovinske pojave in procese s perspektive dobe, v kateri so se pojavili oziroma potekali, ter z današnje perspektive; – pravilno uporabijo temeljno zgodovinsko terminologijo.
Učni cilji, ki se nanašajo na razvijanje spretnosti in veščin	Dijaki/dijakinje: – ključne dogodke in pojave iz slovenske zgodovine 19. stoletja umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor; – zberejo in izberejo uporabne informacije in podatke iz različnih zgodovinskih virov in kritično presodijo njihovo uporabno vrednost (<i>Franciscejski kataster</i>, krajevni repertoriji, članki iz <i>Kmetijskih in rokodelskih novic</i>); – razvijejo in izkažejo spretnost dela z večperspektivnimi zgodovinskimi viri (različni članki in <i>Kmetijskih rokodelskih novic</i>); – oblikujejo svoje sklepe, mnenja, stališča in interpretacije; – razvijejo in izkažejo sposobnost različnih oblik komunikacije; – razvijejo in izkažejo socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja.
Učni cilji, ki se nanašajo na razvijanje odnosov, ravnanj, naravnosti in veščin	Dijaki/dijakinje: – razvijejo in izkažejo zanimanje za preteklost in sedanjost slovenskega naroda in njegovih dosežkov ter utrdijo narodno zavest in zavest o državni pripadnosti na primeru poznavanja zgodovine 19. stoletja; – ocenijo pomen ohranjanja slovenske, evropske kulturne dediščine na primeru slovenske in lokalne kulturne dediščine iz 19. stoletja; – razvijejo in izkažejo odgovoren odnos do varovanja okolja in do ohranjanja kulturne dediščine na primeru slovenske in lokalne zgodovine 19. stoletja.

S takšnim delom smo želeli pri pouku razvijati ključne kompetence, kot so sporazumevanje v maternem jeziku, matematična kompetenca ter temeljne kompetence v znanosti in tehnologiji, digitalna pismenost, učenje učenja, socialne in državljske kompetence, kulturna zavest in izražanje.

Možne pa so tudi medpredmetne povezave obravnavane tematike s slovenščino in geografijo.

V šolskem letu 2017/2018 smo se odločili, da bomo takšno delo pri pouku zgodovine v 3. letniku še nadgradili z delom zunaj pouka (v okviru zgodovinskega krožka oziroma delom doma).

Naš cilj je bil oblikovanje plakatov, na katerih bi s pomočjo primarnih zgodovinskih virov predstavili nekatera naselja¹ v današnji občini Ilirska Bistrica v 19. stoletju.

Za to smo se odločili, ker je bila decembra 2017 dvestota obletnica cesarskega patenta Franca I. o pripravi in izdelavi katastra² in nove davčne regulacije.

¹ Vsa obravnavana naselja so imela v 19. stoletju status vasi.

² Kataster je znan pod imenom *Franciscejski kataster* in je bil za ilirskobistriško območje izdelan med letoma 1823 in 1826.

Sočasno (v šolskem letu 2017/2018) pa je začel Zavod RS za šolstvo projekt POD-VIG, projekt za krepitev kompetenc podjetništva v gimnaziji.

V tabeli predstavljamo podjetnostne kompetence, ki smo jih razvijali v projektu.

Kompetenčno področje	Cilji
Zamisli in priložnosti	– Opredeliti in izkoristiti priložnosti za ustvarjanje vrednosti z raziskovanjem lokalnega okolja, – opredeliti potrebe in izzive, ki jih je treba izpolniti, – razviti več idej in priložnosti za ustvarjanje vrednosti, vključno z boljšimi rešitvami za obstoječe in nove izzive, – razviti vizijo, kako bi zamisli spremenili v delovanje, – presoditi, kakšna je vrednost in posledica ideje v okolju.
Viri	– Ugotoviti in oceniti svoje in skupinske prednosti in pomanjkljivosti, – verjeti v sposobnost vplivanja na potek dogodkov, in to kljub negotovosti, pomanjkljivostim in občasnim napakam, – razvijati odločnost, potrpežljivost in vztrajnost za doseganje skupinskih dolgoročnih ciljev, – pridobiti in upravljati z materialnimi, nematerialnimi in digitalnimi viri, potrebnimi za pretvarjanje idej v delovanje, – oceniti stroške pretvarjanja idej v dejavnosti, ki ustvarjajo vrednosti, – časovno načrtovati, vzpostaviti in ovrednotiti finančne odločitve.
K dejanjem	– Začeti proces, ki ustvarja vrednost, – sprejemati izzive, – določati si cilje, – se prilagoditi, – spopadati se s težavami, – sodelovati z drugimi.

V delu z zgodovinskimi viri smo tako videli priložnost za sistematično razvijanje kompetenc podjetnosti na vseh treh področjih: *zamisli in priložnosti*, *viri* in *k dejanjem* (EntreComp, 2019, str. 9–10), hkrati pa smo v tem načinu dela (delu z zgodovinskimi viri in razvijanju kompetenc podjetništva) videli tudi možnost za uresničitev ciljev, ki smo jih opredelili pri učnem sklopu *Gospodarski razvoj*.

DIDAKTIČNA IZVEDBA PROJEKTA

Sredi decembra 2017 smo dijakom tretjega letnika gimnazije v Ilirski Bistrici (en oddelk) predstavili načrt dela pri obravnavi vsebin o gospodarskem razvoju na Slovenskem v 19. stoletju.

Naš načrt je bil delo z zgodovinskimi viri pri pouku zgodovine in nato nadgradnja dela v projekt, katerega cilj bo oblikovanje plakatov s predstavitev nekaterih naselij v današnji občini Ilirska Bistrica v 19. stoletju.

Hkrati smo jih pozvali, naj razmislijo o zastavljenem delu, si zapišejo svoje ideje itd., pa tudi to, ali bodo pri tem sodelovali, saj je zastavljeno delo zahtevalo tudi angažiranje dijakov zunaj pouka zgodovine (delo v okviru zgodovinskega krožka oziroma delom doma).

Čez dva tedna smo imeli prvo srečanje z dijaki v okviru zgodovinskega krožka. Na srečanje je prišlo deset dijakov, ki so bili pripravljeni sodelovati v projektu. Razdelili smo jih v tri skupine in jim dali listke. Prosili smo jih, da naj vsak na listek napiše svoje ideje

za projekt. Vsaka skupina je nato listke svojih članov prilepila na večji list in v treh točkah predstavila svoje ideje drugima dvema skupinama. Ideje vseh treh skupin so si bile dokaj podobne.

Ideje smo nato vrednotili ter oblikovali končne cilje projekta:

- oblikovati razstavo (do junija 2018), na kateri bo na plakatih predstavljeno 17 vasi, ki so v 19. stoletju spadale k župniji Trnovo (danes Ilirska Bistrica),³
- pri vsaki predstavljeni vasi bo navedeno: izvor imena vasi, kratka zgodovina vasi, predstavitev vasi in prebivalstva s pomočjo *Franciscejskega katastra* in repertorija,
- organizacija in vodenje okrogle mize v mestni knjižnici – predstavitev razstave lokalni skupnosti (december 2018),
- otvoritev razstave v kulturnem domu in vodenje po razstavi (februar 2019),
- oblikovanje člankov o razstavi za medije.

Med raziskovanjem zgodovinskih virov in oblikovanjem plakatov pa smo se odločili, da bomo (poleg prej navedenih zgodovinskih virov) za predstavitev naselij uporabili še:

- urbarje zemljiških gospodstev iz obravnavanega območja,
- *Terezijanski kataster*,
- knjigo z naslovom *Postojinsko okrajno glavarstvo* iz leta 1889 z opisi naselij,
- matične knjige nekdanje župnije Trnovo za 19. stoletje (preučevanje gibanja prebivalstva – rojstva, poroke, smrti).⁴

Hkrati smo z zanimanjem raziskovali še osebna imena in priimke v naseljih ter izvor nekaterih ledinskih imen.

Kot smo že omenili, se je za sodelovanje pri tako zastavljenem projektu odločilo deset dijakov 3. letnika. Dijaki so si sami izbrali naselje (oziroma naselja), ki so jih preučevali.

Svoje delo so v glavnem opravili doma, s pomočjo svetovnega spleta, ustrezne literature in virov, med seboj pa smo komunicirali prek družbenih omrežij. V šoli (v okviru zgodovinskega krožka) smo se dobivali po potrebi: tri ure na začetku projekta – za predstavitev ideje/projekta, seznanitev z zgodovinskimi viri, načrtovanje itd., med potekom projekta smo se v glavnem srečevali z dijaki, ki so naleteli na posamezno oviro, več skupnih ur pa smo namenili proti koncu projekta (oblikovanje plakatov, priprava okrogle mize itd.).

Dijaki so na koncu ocenili, da so za delo pri projektu namenili več kot 50 ur.

V nadaljevanju predstavljamo primere delovnih listov za dijake za delo s *Franciscejskim katastrom*, krajevnim repertorijem in *Kmetijskimi in rokodelskimi novicami*.

DELOVNI LIST 1: FRANCISCEJSKI KATASTER

Kataster je uradna evidenca zemljišč, ki vsebuje podatke o legi zemljišča, o obliki, površini, merah, namembnosti itd. Osnovna enota katastra je parcela, ki leži znotraj neke katastrske občine.

Terezijanski kataster je prvi takšen popis na Slovenskem, ki se je uveljavil v sklopu davčnih reform v letih 1748–1756, ki jih je uvajala habsburška vladarica Marija Terezija.

³ Občina Ilirska Bistrica se v današnjem času po površini uvršča na drugo mesto med slovenskimi občinami, ima kar 64 naselij, zato smo pri našem delu izbrali le 17 vasi. Izbrali smo tiste vasi, ki so v 19. stoletju spadale v župnijo Trnovo (danes Ilirska Bistrica). V upravnem smislu so vasi župnije Trnovo v 19. stoletju spadale v okraj Bistrica, ki je imel 42 vasi. Za primerjavo naj povemo, da je imel leta 1890 okraj 10.791 prebivalcev, obravnavana naselja pa so imela skupaj 4140 ali 38,4 % vsega prebivalstva okraja. Današnje mesto Ilirska Bistrica se je do prve polovice 20. stoletja delilo na dve naselji, Trnovo in Bistrico.

⁴ Pri tem smo si pomagali z rezultati že izvedene raziskave na to temo, ki jo je pred leti izvedla mentorica projekta.

Zemljišč še niso merili, ampak so njihovo velikost okvirno ugotavljali na podlagi velikosti pridelka, ki je temeljil na šestletnem povprečju. Katastra sta dala pozneje izdelati tudi cesar Jožef II., sin Marije Terezije, v prvi polovici 19. stoletja pa tudi cesar Franc I. Po njem se kataster tudi imenuje. Zakon o izdelavi katastra je bil izdan decembra 1817, za Kranjsko so ga izdelali med letoma 1823 in 1826. Kataster vsebuje sezname zemljišč in njihovih lastnikov ter grafične prikaze zemljišč.

- Na spletni strani Arhiva Republike Slovenije (<http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=232262>) se nahaja digitalizirano arhivsko gradivo za Postojnsko kresijo. Poišči eno naselje, ki je prikazano v *Franciscejskem katastru* (npr. tvoj domači kraj) in ga primerjaj z današnjo podobo (število hiš, položaj ulic/cest itd.). Današnjo podobo vasi boš lahko preučeval/-la s pomočjo Google zemljevidov (<http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=232262> – preverite povezavo).
- Svoje ugotovitve o izgledu naselja zapiši.

DELOVNI LIST 2: KRAJEVNI REPERTORIJI

Moderna statistika se je v habsburški monarhiji in s tem tudi na našem ozemlju začela razvijati s prvimi popisi prebivalstva v času vladanja Marije Terezije (prvi popis je bil 1754).

Leta 1863 je bil v Avstrijskem cesarstvu ustanovljen osrednji statistični urad, ki je začel izdajati uradne statistične letopise.

Na podlagi uradnega statističnega gradiva so v zadnji četrtini 19. stoletja začeli izhajati tudi pomembni priročniki – krajevni repertoriji. Izhajali so po posameznih deželah in so prinašali podatke o naseljih in o prebivalstvu naselij, tudi o verski in narodnostni sestavi.

Repertoriji so zelo uporabni tudi pri iskanju krajevnih imen, saj so imeli v Avstrijskem cesarstvu oziroma v Avstro-Ogrski številni kraji dve ali celo tri imena. Poleg lokalnega poimenovanja (npr. v slovenščini) so imeli skoraj vsi kraji še nemško ime.

- Na spletni strani Zgodovina Slovenije – Sistory (<http://www.sistory.si/11686/menu271>) poišči *Krajevni repertorij za Kranjsko* za leto 1880 (letnica izida je 1884). Izberi si eno izmed naselij in izpiši vse podatke za to naselje, ki jih lahko razbereš iz repertorija.
- Primerjaj število prebivalcev tega naselja leta 1880 z zadnjim popisom prebivalstva v Republiki Sloveniji. Te podatke najdeš na spletni strani Statističnega urada Republike Slovenije.
- Svoje ugotovitve zapiši. Poskušaj ugotoviti vzroke za spremembo števila prebivalstva.

DELOVNI LIST 3: KMETIJSKE IN ROKODELSKE NOVICE

*Kmetijske in rokodelske novice*⁵ so bile slovenski časnik, ki je izhajal med letoma 1843 in 1902. Do leta 1852 so izhajale kot tednik; v obdobju 1852–1857 dvakrat tedensko in nato spet kot tednik. Do svoje smrti leta 1881 jih je urejal Janez Bleiweis. Novice so bile najprej namenjene v pomoč kmetom in obrtnikom, vendar so kmalu našle pot tudi do leposlovja, konservativne politike, kulture in dopisov iz raznih krajev. Kritično so poročale o napredku v svetu in objavljale tudi poučne prispevke za preprostega človeka. Politično naj bi vzgajale slovenskega kmeta in obrtnika ter vodilno posvetno-cerkveno izobraženstvo, ne glede na to pa so bile namenjene kar najširšemu krogu slovenske

⁵ Opis *Kmetijskih in rokodelskih novic* je povzet po: https://sl.wikipedia.org/wiki/Kmetijske_in_rokodelske_novice.

javnosti. Poleg Bleiweisa, ki je pisal kmetijske nasvete, je bil namreč pomemben tudi Matija Majar z opisi šeg in navad in tudi Matija Vertovec s spisi o vinogradništvu, v *Novicah* je izšlo nekaj potopisnih člankov in besedil o drugih narodih (rubrika *Novičar iz slovanskih krajev*).

V kulturnem smislu so imele *Kmetijske in rokodelske novice* velik pomen. Prispevale so k utrditvi enotnega slovenskega knjižnega jezika, splošnemu sprejemu črkopisa gajice in nasploh vsestranskemu kulturnemu razvoju slovenskega naroda. Uvedba gajice je omogočala kulturno zbliževanje s Hrvati, Čehi in Slovaki, kar se je poznalo tudi v literarnem svetu. France Prešeren z *Novicami* ni razvil tesnejšega sodelovanja, sta pa v *Novicah* izšla *Krst pri Savici* (leta 1844) in *Zdravljica* (leta 1848). Prešeren jim je očital nepoznavanje jezika, robotost, a jim vseeno ni odmikal možnosti za razvoj. Nekateri drugi sodelavci *Novic* so bili Fran Levstik, Janez Trdina, Simon Jenko, Matija Valjavec in Josip Jurčič. S prihodom *Slovenskega naroda* (1868) in *Slovenca* (1873) so izgubile vodilno vlogo.

- Na spletni strani Digitalne knjižnice Slovenija (<http://www.dlib.si/>) poišči digitalizirane članke iz *Kmetijskih in rokodelskih novic* in reši spodnje naloge.
 - a) Kdaj (datum) je izšla prva številka *Kmetijskih in rokodelskih novic*?
 - b) Katere dni v tednu so izhajale?
 - c) V katerem jeziku so izhajale?
 - d) Poimenuj založnika *Kmetijskih in rokodelskih novic*.
 - e) Izberi en članek iz *Kmetijskih in rokodelskih novic* in ga preberi. Napiši naslov prebranega članka ter letnik in številko *Kmetijskih in rokodelskih novic*, v katerih je bil članek objavljen. Komu je bil članek namenjen? Na kratko opiši vsebino članka.
 - f) S pomočjo že pridobljenega znanja pri pouku zgodovine primerjaj vsebino *Kmetijskih in rokodelskih novic* ter vsebino *Kranjske čbelice*, pesniškega almanaha. katerim bralcem so bile namenjene *Kmetijske in rokodelske novice*, katerim pa *Kranjska čbelica*? Kakšen je bil odnos avstrijske politike do omenjenega časopisa oziroma almanaha? Pojasni zakaj.

Decembra 2017 smo dijakom, ki so se vključili v projekt, predstavili zastavljen projekt, skupaj z njimi smo razvijali ideje, vizije, opredelili potrebe, izzive, oblikovali smo načrt dela in časovnico. Kot smo že omenili, je bil december, kot začetek našega projekta, izbran zato, ker je cesar Franc I. pred natanko 200 leti (23. 12. 1817) izdal patent za pripravo in izdelavo katastra.

V začetku leta 2018 smo nato dijakom predstavili delo, jih seznanili z zgodovinskimi viri, predstavili projekt PODVIG in kompetence podjetnosti.

Dijaki so v naslednjih tednih in mesecih iskali in kritično preučevali zgodovinske vire, ustvarjali zapiske, se spopadali s težavami, sodelovali med seboj itd. V tem obdobju smo tudi navezali stike s posamezno institucijo, kjer hranijo uporabljene vire, in pridobili dovoljenja za javno uporabo zgodovinskih virov.

Do junija 2018 smo s pomočjo programskih orodij oblikovali plakate in iskali najboljšega ponudnika za tiskanje plakatov. Sledilo je tiskanje plakatov v merilu 70 x 100 cm.

Ob koncu leta 2018 smo pripravili okroglo mizo in jo (ob navezavi stikov z institucijami v lokalnem okolju) tudi organizirali v mestni knjižnici. Po tem dogodku so dijaki dali tudi intervju za lokalno televizijo ter pripravili članek za lokalne medije.

Projekt smo sklenili v prvih mesecih leta 2019, ko smo v kulturnem domu v Ilirski Bistrici pripravili razstavo, dijaki so obiskovalce tudi vodili po razstavi (vsak dan med 8. in 22. 2. 2019 med 17. in 19. uro) ter pripravili in izvedli delavnice za osnovnošolce.

V delavnicah so dijaki potek našega projekta predstavili učencem 8. razreda na eni izmed ilirskobistriških osnovnih šol. Predstavili so jim cilje projekta, načrt in potek svojega raziskovanja, uporabljene zgodovinske vire, metode raziskovanja itd.

Pri delu v projektu smo uporabljali individualno učno obliko ter delo v parih in manjših skupinah. Dijaki pri takšnem delu razvijejo in izkažejo samostojnost pri iskanju novih informacij, spodbuja se komunikacijo med dijaki – dijaki predstavljajo, utemeljujejo in izmenjujejo svoja stališča in različne poglede na dogodke, pojave ter iščejo skupne rešitve.

Med učnimi metodami smo izbrali metodo razlage (pripovedovanje, opisovanje, poročanje, pojasnjevanje itd.), metodo pogovora, metodo dela z zgodovinskimi besedili, metodo uporabe digitalne tehnologije, metodo demonstracije, metodo grafičnih izdelkov, metodo izkustvenega učenja itd.

Pri delu smo uporabljali tudi raziskovalne metode. Uporabili smo kvalitativne in kvantitativne metode.

Uporabljene kvalitativne metode so bile: analiza arhivskih virov, analiza uradnih podatkov in evidenc, analiza besedila, analiza kronik, dnevnega časopisa, drugih materialnih elementov, analize že opravljenih raziskav itd.

Uporabljene kvantitativne metode so bile: razlaganje pojavov z zbiranjem številčnih podatkov, ki jih analiziramo z uporabo matematičnih metod (statistično).

REZULTATI PROJEKTA

Menimo, da smo pri projektu dosegli namen in tudi zastavljene cilje, tako učne cilje kot tudi cilje, ki smo si jih zastavili v okviru razvoja kompetenc podjetnosti. Vseh deset dijakov je izvedlo vse predvidene aktivnosti.

Dijaki so izrazili navdušenje glede novih spoznanj iz lokalne zgodovine, ki so si jih pridobili s preučevanjem virov. Predvsem so jih navdušila naslednja spoznanja:

- o osebnih imenih – njihov izvor ter najpogostejša imena v župniji Trnovo v izbranih letih 19. stoletja;
- o priimkih – njihov izvor, prvi zabeleženi priimki v urbarju, priimki zabeleženi v *Franciscejskem katastru*, in primerjava s priimki v današnjem času v posameznem naselju;
- o rojstvih – spoznanje, da so rojstva na Ilirskobistriškem težila k naravni krivulji rojevanja po mesecih, pri kateri je največ rojstev v prvih treh mesecih leta in novembra, najmanj pa julija in avgusta, in da ta naravna krivulja sovpada z intenzivnostjo kmečkih opravil;
- o porokah – spoznanje, da so kmetje pri sklepanju zakonskih zvez upoštevali cerkveno leto in intenzivnost kmečkih opravil, to spoznanje pa nakazuje na šibko industrializacijo območja in na prevlado tradicionalne kmečke ekonomije;
- o smrtnosti – spoznanje, da je bil tudi čas smrti sezonsko pogojen, na obdobja s povečano smrtnostjo so vplivale predvsem poletne črevesne in zimske pljučne bolezni (pa seveda tudi obdobja lakote in epidemij);

Slika 1: Plakat s predstavitvijo vasi Gornji Zemon⁶

GORNJI ZEMON

Vas **Gornji Zemon** je gručasto naselje, ki leži na neizrazitem slemenu jugozahodno od današnje Ilirske Bistrice. O tem, od kod izvira ime Zemon, obstaja več razlag. Izraz zemon označuje urejeno podzemno shrambo. Obstaja tudi nekaj drugih razlag imena. Legenda govori o dveh ovčarjih, ki naj bi prišla na to področje iz Zemuna pri Beogradu in dala vasi ime. Nekateri zgodovinarji pa menijo, da ime izvira iz besede zemun, ki pomeni 'vlastelin' ('zemljiški gospod').

V urbarju premskega gospostva iz leta 1498 je zapisano, da je na Gornjem Zemonu 16 kmetij, ki so puste.

Opustelost kmetij je bila v 15. stoletju nasploh značilna za številne vasi v dolini reke Reke, Brkinih in na Krasu. Vzroki za to so različni: zahteve zemljiških gospodov po ponovnem plačevanju dajatev v blagu, zvišanju dajatev in tlake, zemlja je nudila slabe pogoje preživetja, pogoste so bile kužne bolezni in več desetletij so se vrstili turški vpadi. Glavna pot, po kateri so osmanski Turki vpadali na Kras in v Furlanijo, je potekala iz Bosne preko hrvaškega ozemlja in območja današnje občine Ilirska Bistrica: mimo Podgrada proti Trstu oziroma mimo Jelšan, Bistrice in Prema proti Pivki, Vipavi ali Gorici.

V terezijanskem katastru (druga polovica 18. stoletja) je zapisano, da je imela vas 16 in pol kmetij, ki so spadale pod pomirje Jablanica. Gornji Zemon je v 19. stoletju pripadal šolski občini Dolnji Zemon, obe vasi pa k politični občini (županstvu) Jablanica.

Del franciscejskega katastra (prva polovica 19. stoletja) je tudi seznam lastnikov zemljišč, v katerem so za vas Gornji Zemon navedeni naslednji priimki: Boštjančič, Primc, Rojc, Vrh, Vičič, Hrvatini, Rolih, Skok, Uljančič.

Primek Skok izhaja prek vzdevka iz besede skok, ta pa iz glagola skočiti. Uskok je zgodovinski izraz v pomenu 'begunec izpod turške okupacije v Bosni in Hercegovini, ki s svobodnega ozemlja napada zlasti turške enote'. Začetni U- je večinoma odpadel in tako so Uskoki večinoma postali Skoki.

Primek Boštjančič izhaja iz imena Boštjan, ta pa iz imena sv. Sebastjana. Pri tem je bilo dodano priponsko obrazilo -čič, kar pomeni 'Boštjanov sin'. Proti koncu srednjega veka se je na delih slovenskega ozemlja pojavil Hrvatini (Hrovatin, Hrovat, Horvat, Hrvatč). Tako so takrat poimenovali priseljenca s Hrvaške.

Vas Gornji Zemon, upodobljena v franciscejskem katastru

Arhiv Republike Slovenije, SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, Postojnska kresija, A169, k. o. Gornji Zemon

V franciscejskem katastru so v vasi Gornji Zemon izpričana tudi ledinska imena, med drugim Pod Rebernice in Pri Jarku. Prvo ime nakazuje na neravno površje, drugo pa na pogosto ime ob manjših potočkih.

Bezirke, Gemeinden, Ortschaften (Okraj, občina, kraj)	Häuser (hiše)	Anwesende Bevölkerung (Pridržane prebivalstvo)							Einwohner, der sich. Berufe (ok. jez. domać. prebiv.)		
		unverheiratet (nežen.)	verheiratet (žen.)	Einwohner (okraj)	Arbeiter (delavci)	Proleten (proletarij)	Handwerker (ročni delci)	Andere (drugi)	Deutsche (nemci)	Slovenen (slovenci)	Andere (drugi)
Semon, Ober, Gorenji	47	115	128	243	243	*	*	*	*	243	*
Semon, Unter, Dolnji	71	202	221	423	423	*	*	*	*	423	*

Popis prebivalstva v posameznih vaseh leta 1880

Special-Orts-Repertorium von Krain
(Čliden menik krajev na Kranjskem),
Dunaj, 1884, str. 3.

Vir: <http://www.sistory.si/11686/830>
(Dostop: 12. 5. 2018)

	Število hiš	Moški	Prebivalstvo Ženske	Vsi	Katoliki	Vera Protestanti	Judje	Drugo	Slovenski	Jezik Nemški	Drugo
1830	40	*	*	252	*	*	*	*	*	*	*
1880	47	115	128	243	243	0	0	0	134	0	0
2017	47	61	53	114	*	*	*	*	*	*	*

Gibanje prebivalstva in hiš v vasi Gornji Zemon

- o videzu naselij okrog leta 1825 in primerjava z današnjim časom, ugotavljanje vzrokov za spremembo izgleda naselji;
- o številu prebivalstva v posameznem naselju – nekje je ostalo število prebivalstva podobno, drugod se je občutno povečalo ali pa tudi zmanjšalo, iskanje vzrokov za takšno stanje.

Kot smo že omenili, smo dijakom na začetku projekta predstavili kompetence podjetnosti, ki smo jih pri projektu razvijali. Po končanem projektu smo skupaj pregledali, ali smo uresničevali zastavljene kompetence podjetnosti.

⁶ Avtorji plakatov: Nika Česnik, Miha Derenčin, Laura Fatur, Karmen Frank, Lara Štemberger, Anja Tomažič, Vladimir Urh, Nuša Valenčič, Manca Vodopivec in Matija Volk.

Sliki 2 in 3: Dijaki so s pomočjo mentorice pripravili okroglo mizo, vodili pogovor in pripravili krajsi kulturni program.

(Foto: Arhiv Gimnazije Ilirska Bistrica.)

Na kompetenčnem področju *zamisli in priložnosti* smo opredelili in izkoristili priložnosti za ustvarjanje vrednosti z raziskovanjem lokalnega okolja, saj smo lokalnemu okolju ponudili našo raziskavo o zgodovini posamezne vasi, oblikovali smo tudi plakate, ki lahko služijo za razstavo o predstavitvi preteklosti našega območja. Že na začetku smo opredelili potrebe in izzive, ki jih je treba izpolniti. Pri potrebah smo opredelili, kaj vse bomo potrebovali pri naši raziskavi in oblikovanju plakatov (materialne potrebe, čas itd.) ter kakšni izzivi nas čakajo pri delu (npr. kakšne so lahko težave pri iskanju zgodovinskih virov itd.). Ves čas projekta smo z dijaki razvijali, izpopolnjevali našo idejo in iskali rešitve za probleme, ki so se pojavljali. Že na začetku smo tudi razvili vizijo, kako bi naše zamisli spremenili v delovanje (raziskovanje lokalnega okolja, oblikovanje razstave itd.) ter presodili, kakšna bo vrednost in posledica ideje v okolju. Na kompetenčnem področju *viri* smo ugotavljali in ocenjevali svoje in skupinske prednosti in pomanjkljivosti, npr. zamisli za oblikovanje plakatov (podlaga, postavitev, pisava itd.). Vseskozi smo verjeli v sposobnost našega vplivanja na potek dogodkov, kljub negotovosti, pomanjkljivostim in občasnim napakam. Pri projektu smo razvijali odločnost, potrpežljivost in vztrajnost za doseganje skupinskih dolgoročnih ciljev, v našem primeru izdelava raziskave in razstave. Za potrebe projekta smo pridobili in upravljali z materialnimi, nematerialnimi in digitalnimi viri, potrebnimi za pretvarjanje idej v delovanje. Ocenjevali smo stroške pretvarjanja naših idej v dejavnosti, ki ustvarjajo vrednosti, časovno načrtovanje, vzpostavljane in ovrednotenje finančni odločitev (npr. iskanje najboljšega ponudnika pri izdelavi plakatov).

Na kompetenčnem področju *k dejanjem* smo z našim projektom začeli proces, ki je ustvaril vrednost za lokalno okolje, sprejemali smo izzive, si določili cilje, se prilagodili (npr. pomanjkanju zgodovinskih virov pri posamezni vasi ali pa boljši ideji posameznika), se spopadali s težavami ter sodelovali z drugimi udeleženci projekta.

Soglasno smo se strinjali, da smo uresničili vse zastavljene cilje kompetenčnih področij, hkrati pa so dijaki dodali, da pri šolskem delu, predvsem pri oblikovanju izdelkov, pri projektih, pri krožkih, uresničujejo posamezne kompetence podjetnosti, toda niso vedeli, da s tem razvijajo podjetnost.

Pri učnem sklopu o gospodarskem razvoju na Slovenskem v 19. stoletju smo s projektom razvijali predvsem naslednje učne cilje (preostale cilje smo razvijali predvsem z znanjem, ki so ga dijaki pridobili pri rednem pouku): dijaki poznajo posledice agrarne krize za kmečko prebivalstvo (npr. iz repertorijev ugotovijo gibanje števila prebivalstva na podeželju), znajo razložiti in oceniti človekovo delovanje v preteklosti in sedanjosti (npr. primerjava videza naselij in kulturne krajine med 19. in 21. stoletjem), raziskali so zgodovinske pojave in procese s perspektive dobe, v kateri so se pojavili oziroma potekali, ter z današnje perspektive (uporaba različnih zgodovinskih virov), pravilno uporabili temeljno zgodovinsko terminologijo, zbirali in izbirali so uporabne informacije in podatke iz različnih zgodovinskih virov in kritično presodili njihovo uporabno vrednost (*Franciscejski kataster*, krajevni repertoriji, članki iz *Kmetijskih in rokodelskih*

novic), razvijali in izkazali so spretnost dela z večperspektivnimi zgodovinskimi viri (različni članki iz *Kmetijskih in rokodelskih novic*), oblikovali so svoje sklepe, mnenja, stališča in interpretacije (izvedba raziskave in oblikovanje plakatov), razvijali in izkazali so sposobnost različnih oblik komunikacije ter socialne spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja (npr. skupinsko delo, sodelovanje z različnimi institucijami, vodenje okrogle mize itd.).

Poleg tega so dijaki razvijali in izkazovali zanimanje za zgodovinsko preteklost in sedanjost slovenskega naroda in njegovih dosežkov ter utrdili narodno zavest in zavest o državni pripadnosti na primeru poznavanja zgodovine 19. stoletja. Ocenili so pomen ohranjanja slovenske, evropske kulturne dediščine na primeru slovenske in lokalne kulturne dediščine iz 19. stoletja, razvili in izkazali pa so tudi odgovoren odnos do varovanja okolja in do ohranjanja kulturne dediščine na primeru slovenske in lokalne zgodovine 19. stoletja.

SKLEP

Tako dijaki kot mentorica so ocenili, da je takšen način dela zagotovo pozitivno vplival na ustvarjalnost dijakov, na kakovost sodelovanja med dijaki in njihov medsebojni odnos, jih neprestano spodbujal k razmišljanju o alternativnih rešitvah, zahteval kritično razmišljanje ter nenehno povratno informacijo. In nenazadnje, takšen način dela je pripomogel k pridobitvi kompleksnejšega znanja o lokalni zgodovini (in s tem seveda tudi slovenski) ter k večji povezanosti z lokalno skupnostjo.

Zavedamo se, da predstavljeni način dela in vključevanje tako številnih kompetenc podjetnosti pri samem pouku zgodovine ni mogoč.

Pri posamezni uri pouka zgodovine raje uporabimo le posamezno kompetenco podjetnosti (ali nekaj več), ki naj bo primerna za usvajanje določene učne vsebine ter naj bo podpora učenju zgodovine in hkrati njegova obogatitev.

Kompetence podjetnosti pri pouku zgodovine največkrat spodbujamo z veščinami, kot so ustvarjalnost, kritično mišljenje, delo z zgodovinskimi viri, sodelovanje in komuniciranje, digitalna pismenost.

LITERATURA IN VIRI

EntreComp: Okvir podjetnostne kompetence (2019). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s <https://www.zrss.si/pdf/entrecomp.pdf>.

Učni načrt. Zgodovina: gimnazija: splošna gimnazija (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf.

Cvirn, J., Studen, A. (2008). *Zgodovina 3. Učbenik za 3. letnik gimnazije*. Ljubljana: DZS.

Arhiv Republike Slovenije, SI AS 176, *Franciscejski kataster za Kranjsko*, Postojnska kresija. Pridobljeno s <http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=232262>.

Special-Orts-Repertorium von Krain (Obširen imenik krajev na Kranjskem) (1884). Dunaj. Pridobljeno s <https://www.sistory.si/11686/830>.

Kmetijske in rokodelske novice. Pridobljeno s <http://www.dlib.si/>.